

ПОРТРЕТНЕ МАЛЯРСТВО В ІСТОРИЧНОМУ ТА МИСТЕЦЬКОМУ ВИМІРІ

Ірина ОРЛЕВИЧ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7530-9833>

кандидатка історичних наук,
завідувачка відділу нової історії України
Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича
НАН України,

вул. Винниченка, 24, 79008, Львів, Україна,
наукова співробітниця Інституту релігієзнавства —
філія Львівського музею історії релігії
пл. Музейна, 1, 79000, Львів, Україна,
e-mail: i.orlevych@gmail.com

**Мар'яна Левицька. Львівський портрет
кінця XVIII — першої половини XIX ст.
(Художній і меморіальний виміри). Київ:
Наукова думка, 2019. 167 с.: іл.**

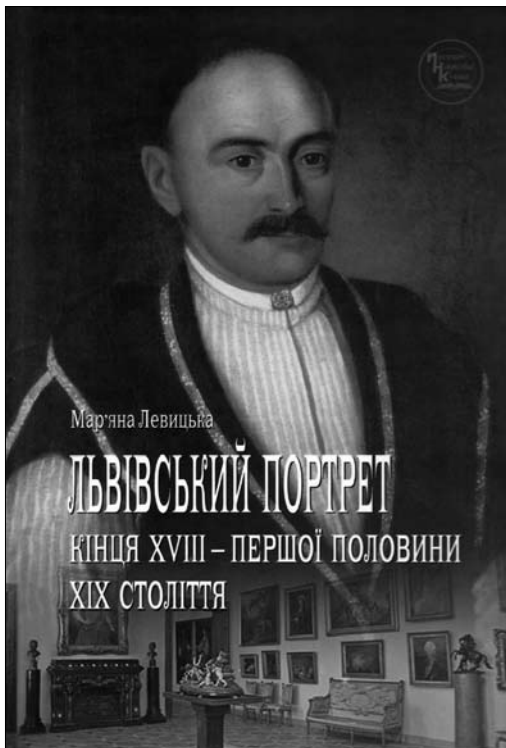
Для дослідника мистецтва портрет є, насамперед, втіленням унікальності людського образу, розкритого через призму естетичних уявлень епохи, для історика — портрет є документом епохи, важливим джерелом для вивчення різних суспільних верств, представників етнічних, конфесійних, професійних середовищ, що актуалізує низку важливих питань політичного, соціального, культурного характеру. Завдяки портретному жанру формується краще уявлення про історичні події та їх учасників, можливо реконструювати історію повсякденності, досліджувати специфіку гендерних стосунків в історичній ретроспективі тощо.

В українській історіографії відомі ґрунтовні праці, присвячені вивченню портретного жанру (монографії П. Білецького, П. Жолтовського, В. Рубан, В. Овсійчука, М. Гембаровича та ін.), проте ступінь дослідженості цього історико-мистецького й культурного явища не є вичерпаним. Саме поєднання мистецтвознавчого та історичного підходів для розкриття специфіки портрета в локальному мистецькому центрі (Львів кінця XVIII — першої половини XIX ст.), запропоноване у монографії Мар'яни Левицької, визначає її актуальність. Орієнтуючись на відомий, частково опрацьований попередниками історичний матеріал та художні колекції, дослідниця акцентувала саме ті характеристики портретного малярства у Львові, які визначають його специфічний характер.

Рецензована монографія є результатом багаторічного вивчення зразків портретного малярства, які за походженням мистців та замовників можуть бути віднесені до категорії «львівський портрет», зразків, що зберігаються у фондах та на експозиціях львівських музеїв, у багатьох музеях Польщі та у приватних збірках. Прикметно, що експозиції живопису окресленого періоду XVIII—XIX ст. у більшості музеїв України (і не тільки) сформовані саме із галереї портретних зображень, підтверджуючи важливість жанру в мистецькому та історичному ракурсах.

Монографія Мар'яни Левицької має чітку структуру, що складається із передмови авторки, вступу, чотирьох розділів, висновків, додатків у формі каталогу художників-портретистів, які зафіксовані у Львові кінця XVIII — першої половини XIX ст.

Джерельну базу дослідження проаналізовано у Вступі, її представлено матеріалом різного рівня: від аналітичних мистецтвознавчих праць з історії й теорії

портрета до наукових монографій з історії культури, збірників історичних документів, матеріалів місцевої періодики і каталогів львівських виставок ХІХ — початку ХХ ст.

Перший розділ монографії розкриває значення і місце художника у системі художнього життя Львова вказаного періоду. Авторка розгорнуто аналізує початки і тематику перших мистецьких виставок у Львові, висвітлює особливості художньої освіти, вводячи у науковий обіг нові відомості щодо хронології діяльності окремих мистців.

У другому розділі монографії проаналізовано особливості діяльності місцевих та іноземних художників у Львові кінця ХVІІІ — першої половини ХІХ ст. Вказане розмежування є не випадковим: М. Левицька чітко обґрунтовує тезу про відмінності між цими двома групами, де місцеві мистці працювали на замовлення різних суспільних та етнічних середовищ Львова, а група художників-іноземців була спершу пов'язана із меценатом шляхетських родин. У монографії справедливо відзначено певну стану спеціалізацію майстрів, що хронологічно належали до другої половини ХVІІІ — початку ХІХ ст. Натомість, поступово художники ставали менш залежними від впливових меценатів і переходили у ряд людей вільних професій. На особливу увагу в другому розділі монографії заслуговує окреслення

творчої діяльності Луки Долинського як портретиста та його взаємодія із представниками української унійної церкви.

Третій розділ рецензованої монографії підпорядковано специфічній типології жанру, згідно якої портрет розглядається поміж дихотомією приватного і суспільного. Подібний підхід може видатися дискусійним, але в такій схемі з'являється можливість нових трактувань для зразків жіночих портретів, феномена сімейного і дитячого портрета пер. пол. ХІХ ст. Предметом поглибленої уваги дослідниці стали ідейні та стилістичні виразники австрійського бідермайєра, напрямку, що «унаочнював самоцінність конкретної людини у своєму вузькому домашньому світі» (с. 80). У фокусі вивчення — твори таких видатних львівських портретистів та суспільних діячів як М. Яблонський, Я.К. Машковський, А. Рейхан. О. Рачинський та ін.

Четвертий розділ монографії М. Левицької присвячено Львову епохи романтизму, тут аналізується громадянський, суспільний вимір особистості, виражений у портреті. Серед героїв Львова епохи романтизму представлені такі діячі, як історик Д. Зубрицький, митрополит М. Левицький, граф-філантроп С. Скарбек, художник і педагог Я. Машковський, дослідник-хімік Т. Торосевич та ін. За кожною зі згаданих постатей — вагомий суспільний ініціативи чи досягнення, особливе значення в історії міста і краю. Також в цьому розділі окремий підрозділ присвячений автопортрету як способу самоутвердження мистця першої половини ХІХ ст.

Монографія завершується чіткими обґрунтованими висновками, які відображають основні положення дослідження і його наукову новизну та актуальність. У рецензованій монографії М. Левицька цілком слушно зосередилася на головних художніх та світоглядних тенденціях епохи, відображених у конкретних творах портретного жанру, свідомо обмежуючи фактологічний матеріал важливими, репрезентативними з точки зору мистецького та меморіального виміру портретами. Натомість, на основі значного джерельного матеріалу було укладено каталог художників та їхніх творів, про які віднайдено хоча б найменші відомості в джерелах. Вказаний каталог (с. 134—151) разом із іменним покажчиком є важливим доповненням довідкового апарату монографії та може бути корисними для дослідників історії й культури Львова

кінця XVIII — першої половини XIX ст. Рецензована монографія доповнена чудовою підбіркою ілюстрацій (окремі з яких публікуються вперше), також авторка здійснила ряд атрибуцій.

Зазначимо, що монографія М. Левицької «Львівський портрет кінця XVIII — першої половини XIX ст. (Художній і меморіальний виміри)» є факховим актуальним науковим дослідженням, що має важливе теоретичне і практичне значення. Моно-

графія М. Левицької у 2021 р. отримала диплом лауреата Конкурсу на краще книжкове видання НАН України у номінації «Монографічні видання. Суспільно-гуманітарний напрямок». Це видання становитиме значний інтерес для дослідників історії, культури й мистецтва Львова, при організації музейних експозицій, а також для широкого загалу поціновувачів мистецьких і культурних національних надбань.